

12. Kroonen G. Etymological dictionary of Proto-Germanic / Guus Kroonen. – Leiden- Boston : Brill, 2013. – 794 p.
13. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bern : Francke. – Bd. 1–2. – 1959. – 1183 p.

Прищепчук И. О. Закономерности развития индоевропейских праоснов со значением света (германо-славянский аспект).

Статья посвящена описанию схем семантического развития английских и украинских континуантов индоевропейских праформ, обозначающих свет. Выявленные модели сопоставляются, а также делается попытка определить хронологические срезы, на которых семантические пути германских и славянских рефлексов праформ разошлись. Также проанализированы схемы, в которых семантика света сохраняется, а также те, где она утрачена. Особое внимание уделяется алломорфным семантическим преобразованиям в сопоставляемых языках.

Ключевые слова: индоевропейская праформа, континуант, схема семантического развития, хронологический срез.

Pryshchepchuk I. O. Regularities in the Semantic Development of the Proto-Indo-European Stems Denoting Light (Germanic and Slavonic Aspect).

The article deals with the elaboration of the semantic schemes of the English and Ukrainian reflexes which continue the development of the Proto-Indo-European stems denoting light. The elaborated models are subjected to a contrastive analysis and an attempt to define the chronological periods when the semantic deviation of the Germanic and Slavonic reflexes took place. The schemes in which the meaning of light is preserved as well as those where the original meaning of the protostem is lost are analyzed. A special attention is drawn to the allomorphic semantic transformations realized by the continuants in the aforementioned languages.

Keywords: Indo-European protostem, continuant, semantic model, chronological period.

Чемелюх М. А.

Київський національний лінгвістичний університет

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ОБСЦЕННИХ НОМІНАТЕМ В ЕПІГРАМАХ МАРЦІАЛА

*У статті здійснено реконструкцію інтертекстуальних обсценних номінатем в епіграмах Марка Валерія Марціала. Ідентифіковано і класифіковано інтертекстуальні номінативні одиниці та структури, що актуалізують сексуальні мотиви у текстах поета, джерелами яких є римська літературно-культурна традиція, зокрема творчість Гая Валерія Катутла, *Carmina Priapeia*, народні свята, а також інші античні епіграми.*

Ключові слова: інтертекстуальність, реконструкція, антична епіграма, Марціал, обсценні номінатеми.

Марк Валерій Марціал є загально визнаним майстром епіграми, проте він так і не потрапив в один ряд із визнаними корифеями римської літератури – Вергілієм, Горацієм, Овідієм та ін., що пов'язане з показовою обсценністю багатьох його епіграм. Чимало науковців обережно досліджують “незручні” питання творчості Марціала, хоча останніми десятиліттями увага до його епіграм значно активізувалася, і переважно зарубіжні дослідники зробили їх основним предметом своїх досліджень, а саме: Н.-Р. Obermayer [8], F. Sapsford [10] (секс у епіграмах Марціала) і S. Lorenz [7] (секс у епіграмах Марціала та його панегірики імператору Доміціану). Також цікаві спостереження можна знайти у А. Richlin [5]. Однак, їхні праці мають

літературознавчий характер, залишаючи для лінгвістів чимало невисвітлених питань, зокрема таких, які могли б розкрити джерела походження обценної лексики в його епіграмах, що й зумовлює актуальність пропонованої розвідки. Зокрема, у статті зроблено спробу відійти від отождолення поета з його авторською маскою та абстрагуватися від морального аспекту семантики його творів, включивши цього автора у контекст літературних і культурних традицій Давнього Риму, а також усього епіграматичного жанру.

Мета статті – виявити джерела обценної інтертекстуальності епіграм Марціала шляхом реконструкції номіналем з сексуальною семантикою.

Матеріалом дослідження є епіграматичні твори Марціала (всього 15 книг), з якої шляхом суцільної вибірки відібрано контексти з експліцитно-сексуальною тематикою.

Теоретичним підґрунтям обраної методики реконструкції інтертекстуальних мотивів в античній епіграмі є праця О. О. Селіванової “Когнітивна ономасіологія і текст” (розділ монографії “Когнітивна ономасіологія”) [4].

Автори грекомовної Палатинської антології, попередники Марціала в епіграматичному жанрі, у своїх еротичних творах майже не залучали обценні номіналеми (в усій величезній збірці нараховується не більше десяти випадків вживання подібної лексики). Проте, латинська епіграма значно переосмислює такий спосіб подачі віршів із сексуальним контекстом. Значну частину доробку найвідомішого епіграматиста Давнього Риму становлять твори, присвячені подібній тематиці, де автор рясно вживає обценну лексику. Сам Марціал у багатьох віршах цілком свідомо акцентує увагу на простій мові своїх епіграм, позначаючи це номінативною структурою *latine loqui* “говорити латиною”, зокрема у вступі до своєї першої книги (*Ep. 1, prefacio*). Саме цією потребою говорити “справжньою”, на його думку, латиною Марціал пропонує виправдовувати непристойності у своїх віршах, посилаючись також на прецедентні імена Катутлла та майже невідомих нам (але, очевидно, добре відомих давнім римлянам) поетів Марса, Педона, Гетуллика, які, можливо, також не хетували обценною лексикою (принаймні, збережені тексти Катутлла дозволяють погодитися з Марціалом).

Більше того, згідно з Марціалом, так висловлювався сам імператор Август. На підтвердження цього в *Ep. 11.20* поет наводить вірш Августа в повному обсязі (маємо в цьому випадку яскравий приклад явища метатекстуальності – атрибутовану цитату та коментар до неї):

*Caesaris Augusti lascivos, livide, versus
sex lege, qui tristis verba Latina legis:
"Quod futuit Glaphyran Antonius, hanc mihi poenam
Fulvia constituit, se quoque uti futuam.
Fulviam ego ut futuam? Quod si me Manius oret
pedicem? faciam? Non puto, si sapiam.
'Aut futue, aut pugnemus' ait. Quid quod mihi vita
carior est ipsa mentula? Signa canant!"
Absolvis lepidos nimirum, Auguste, libellos,
qui scis Romana simplicitate loqui.*

“Шість грайливих віршів Цезаря Августа, прочитай, заздріснику, сумний читач латинських слів: “Що [спав] із Глафірою Антоній, то ставить мені Фульвія у провину для того, щоб я із нею [переспав]. Щоб я з Фульвією [переспав]? А якщо мене Маній попросить [переспати]? Я це зроблю? Не думаю, якщо буду при своєму розумі. “Або [спи], або давай битися!” – каже. Те що, мені життя дорожче самого [фалосу]? Труби похід!” Ти, безумовно, виправдаєш дотепні книжечки, Августе, той, хто сам знає, як

говорити з римською простотою” (у перекладі обценна лексика подається за допомогою семантично нейтральних номінатем).

У цій епіграмі презентується своєрідне трактування складних стосунків Августа із третьою дружиною Марка Антонія Фульвією. Згадувана Глафіра – грецька гетера, що була наложницею Антонія. Фульвія разом із його братом Луцієм Антонієм збрала військо та пішла війною на Августа (41 р. до н. е.). Війна була програна, однак Август подарував життя Фульвії та Л. Антонію, стративши при цьому 300 сенаторів і вершників, які їх підтримали. Маній – легат Антонія під час його перебування в Єгипті [3]. Отже, інтертекстуальним тлом цієї епіграми є сповнені трагізму історичні події, що, опинившись в епіграматичній парадигмі, набули зовсім іншого, з одного боку, комічного смислового забарвлення, а з іншого боку, – еротичного.

Завдяки цитуванню непристойної епіграми Августа Марціал дарує собі *licentia poetica* на використання обценних елементів у своїй поезії, зокрема номінатем *mentula* “чоловічий статевий орган”, *futuere* “займатися сексом традиційним способом” та *pedicare* “здійснювати акт гомосексуалізму” [11]. Номінатема *mentula* взагалі має ключове значення у тексті імператора, оскільки, на думку Августа, навіть життя не може бути дорожчим (*vita carior*) за *mentula*, і саме вищість цього поняття призводить до розв’язки епіграми. Також не можна оминати номінатему *futuere*, яка в імператора трапляється п’ять разів за епіграму, довжиною у шість рядків. У самого Марціала ця номінативна одиниця та її деривати зустрічаються 60 разів, а *mentula* – 48 разів, що говорить про велике значення цих номінативних одиниць для мовнокреативної специфіки автора.

Надзвичайно важливим є останній рядок – *qui scis Romana simplicitate loqui* “хто сам знає, як говорити із римською простотою”. Саме так Марціал після номінативної конструкції *latine loqui* у передмові до першої книги ще раз підкреслює “римськість” свого авторського стилю та приналежність номінатем із сексуальною семантикою до парадигми “справжньої” латинської мови.

Суб’єкти експліцитно-сексуальних епіграм Марціала переважно мають промовисті імена, доволі часто з грецьким коренем *φιλ* / *phil* “кохання”: *Philaenis*, *Phileros*, *Philomusus*, *Philomelus*, *Philo*, *Menophilus* тощо. Проте, на відміну від грецької епіграми, персонажі Марціала мають негативне маркування, як, наприклад, в епіграмі 2.33: *Qua factus ratiōne sit requīris, // Qui numquam futuit, pater Philinus?* “Питаєш, як так вийшло, // що, ні з ким не [спавши], став батьком Філін?”

Обценні номінатемами, а також номінатемами, що набувають такої семантики в певному контексті, класифіковано на:

1. Дієслова із семантикою різних видів сексуальної активності: *futuere*, *pedicare*, *irrumare*, *masturbari*, *moechorari*, *fellare*, *lingere*, *pungere* та ін.
2. Віддієслівні іменники з агентивним компонентом: *meretrix*, *fututor*, *pedicator*, *fellator* та ін.
3. Іменники на позначення статевих органів: *mentula*, *cunnum*, *anus*, *natis*, *penis* та ін.
4. Іменники грецького походження з агентивним значенням: *moecha*, *cinaedus*, *pedico* та ін.

Детальну інформацію щодо семантики та особливостей вживання у латинській мові перерахованих номінатем можна знайти у ґрунтовному виданні J.N. Adams *The Latin Sexual Vocabulary* [10].

Приклад вживання номінатемами з семантикою сексуального характеру:

Periclitatur capite Sotades noster. // Reum putatis esse Sotaden? Non est. // Arrigere desit posse Sotades: lingit. “Ризикує головою наш Сотад // Думаєш, Сотад підсудний? Ні // Бракує збудження Сотаду: лиже” (6.26).

У даному випадку бачимо один із типових для Марціала варіантів несподіваного завершення тексту – обценна номінативна одиниця (або, як у даному випадку, нейтральна лексема, що в даному контексті набуває сексуальної семантики), яка вжита в самому кінці епіграми, надаючи їй, як правило, протилежного змістового навантаження. Цікаво, що дана номінатема є несподіваною і у фонетичній карті вірша: до її складу входять приголосні, які не зустрічаються (окрім, звісно, флексії) в попередніх словах, які, до речі, містять у собі кілька однакових складів та триразовий повтор імені персонажа епіграми. До речі, сам онім *Sotades* також є інтертекстуальним: так звали грецького поета III ст. до н. е., що писав непристойні вірші розміром, названим на його честь сотадеєм [2, с. 459]. У стилістиці такий прийом Марціала має назву “пуант” (гостре, несподіване закінчення). Щоправда, він не обов’язково включає в себе лексему з непристойною семантикою – це, скоріше, просто слово або цілий рядок, який своїм змістом зводить нанівець всю попередню характеристику об’єкта епіграми. Нас же цікавить не смисловий аспект пуанту, а те, як він може реалізуватися за допомогою інтертекстуальних номінативних одиниць та виступати як вербальне втілення принципу *latine loqui* та засобом для інвективи загалом.

Одним із найбільш вірогідних літературних джерел інтертекстуальності обценних епіграм Марціала є збірка анонімних, формально близьких до епіграм, віршів *Carmina Priapeia*, присвячених богу плодючості Пріапу та його сексуальним функціям.

У текстах Марціала Пріап з’являється у восьми епіграмах (1.35, 3.58, 6.72, 6.73, 8.40, 10.92, 11.18, 11.72), проте домінуючим мотивом є лише у 6.73 та 8.40. Пріап у Марціала знаходиться лише в одному локусі – садовому, але охоронній функції бога тут зображуються в іронічному контексті (8.40: *et siluam domini focis reserues: si defecerit haec, et ipse lignum es* “і охороняй деревину для господарських вогнищ: якщо ж цього не вистачатиме – ти й сам дрова. Найчастіше підкреслюється саме величезний статевий орган Пріапа, в основному, завдяки вживанню вже згадуваної номінатемою *mentula* на позначення чоловічого статевого органу серед іменників, які характеризують цього бога, наприклад, *Phidiaca rigeat mentula digna manu* “стирчить [фалос], гідний руки Фідія” (6.73). Сам текст, містячи в собі традиційне епіграматичне прославлення зображуваного об’єкта (в даному випадку статуї Пріапа з дорогого кипарису) та “Я” – референцію від імені бога, вводить читача у парадигму грецьких епідейктичних епіграм. Поєднання номінативної одиниці *mentula* та згадки про Фідія, знаменитого грецького скульптора, у епідейктичному контексті створює комічний ефект. Великий розмір чоловічого органу Пріапа в епіграмах Марціала найчастіше протиставляється номінатемою *gallus* “скопець, служитель Кібели” (*Gallo turpis est nihil Priapo* “нема нічого огиднішого за скопця Пріапа” (1.35), *collatus cui gallus est Priapus* “поруч з якою Пріап є скопцем” (11.72)), на відміну від грецьких епіграм, де Пріап протиставляється грабіжнику. Номінатема *mentula* потребує окремих коментарів. У Пріареа вона зустрічається 25 разів. Водночас, вона активно вживається поетом Катуллом (12 разів у *Cat.* 29, 37, 94, 105, 114, 115). У веронського поета *mentula* вживалася і як позначення фалосу, і як позначення людини, що бере участь у різноманітних сексуальних розбещеннях (асоціюючись, зокрема, із Цезарем, який у Катулла фігурує як розпусник (*Cat.* 57: *cinaedus, pathicus*) та в чотирьох віршах навіть

є адресатом інвективи, потрапляючи до заголовку твору, під іменем, знову ж таки, *mentula* (*Cat.* 94, 105, 114, 115).

Одним із часто вживаних жіночих імен у Марціала є Лесбія (*Lesbia*), що зустрічається 16 разів у 12 епіграмах. Як відомо, так у своїй поезії називав кохану Катулл. У деяких його віршах вона описується як ідеал жіночої краси та викликає лише захоплення закоханого поета; в інших – вражає своїм розпусним способом життя. Ім'я Лесбії інтертекстуальне вже в самого Катулла – воно апелює до знань реципієнта про о. Лесбос, де свого часу жила та працювала легендарна поетеса Сапфо – “десята Муза” античної лірики, насамперед, любовної (що неодноразово підкреслюється у грецьких епіграмах, наприклад, *AP* 7.14, 15, 407; у Марціала ставлення до Сапфо складніше ідентифікується). Поет, услід за Катуллом, використовує ім'я Лесбії в різних контекстах, частіше (що більш характерно для творчості епіграматиста загалом) у негативному – як втілення сексуальної розбещеності.

Номінатема *Lesbia* з'являється у текстах із такими семами: *Ep.* 1.34 – ‘показова розпуста’, 6.23 – ‘змушення до статевого акту’, 10.39 – ‘применшення свого віку’, 11.62 – ‘сама платить за кохання’ тощо. Проте в поєднанні з номінатемою *Catullus* ця одиниця позначає зразок кохання, як правило, апелюючи до віршів веронського поета про горобчика Лесбії (*Cat.* 2, 3) та про підрахунок поцілунків із Лесбією (*Cat.* 5, 7). Особливого значення в епіграмах Марціала набуває номінатема *basium* “поцілунок”. Словотвірний формант *basi-* є поширеним в епіграмах – він зустрічається 56 разів, причому лише 29 випадків його вживання припадає на власне номінатему *basium*. В інших випадках зустрічаються форми похідного дієслова *basiare* “цілувати”: *Effugere non est, Flacce, basiatores* “Не втечеш, Флакку, від цілувальників” (11.98). Формант *basi-* також є одним із засобів інтертекстуального діалогу Марціала з Катуллом, оскільки відсилає читачів до знаменитих віршів веронця *Cat.* 5, 7, присвячених поцілункам із Лесбією. Доказом цього є часте вживання номінатемою *basium* у текстах поруч зі згадками Катулла та його коханої.

Проаналізуємо епіграму 6.34:

Basia da nobis, Diadumene, pressa. “Quot?” inquis.

Oceani fluctus me numerare iubes

et maris Aegaei sparsas per litora conchas

et quae Cecropio monte uagantur apes,

quaeque sonant pleno uocesque manusque theatro

cum populus subiti Caesaris ora uidet.

Nolo quot arguto dedit exorata Catullo

Lesbia : pauca cupit qui numerare potest.

“Дай нам поцілунки, Діадумене, молю. “Скільки?” – питаєш // Наказуєш мені порахувати потік океану// і по берегу моря Егейського мушлі розкидані // і бджіл, що літають Кекроповою горою // і ті голоси та руки, що здіймаються у повному театрі // коли натовп раптово обличчя Цезаря бачить // Не хочу стільки, скільки солодкому Катуллу давала // Лесбія: мало хоче той, хто може рахувати”.

Епіграма розкриває тему гомосексуалізму, адресатом її є особа чоловічої статі, позначена номінатемою *Diadumenos*. Сама ця номінативна одиниця невідповідна, перекладаючись із грецької мови як “прикрашений діадемою”, вона є назвою знаменитої статуї Поліклета (V ст. до н.е.). Скульптура оголеного атлетичного юнака доби зрілої класики вважалася в античності ідеалом чоловічої краси. Аломотив чоловічих поцілунків повертає нас до дванадцятої книги грецької Палатинської антології, присвяченої темі гомосексуального кохання.

Уривок *Basia da nobis* є неточною цитатою з *Cat. 5*, яка набуває інтенсифікації за рахунок залучення номінатема *pressare* “тиснути, давити” у формі імперативу. В епіграмі пародіюється схема вірша Катулла та його основна фабула – підрахунок поцілунків через порівняння їх із незліченними речами (океаном, бджолами). З’являється номінативна одиниця на позначення імператора – в контексті бурхливої реакції натовпу на його появу (порівняно з Катуллом, у якого також неодноразово згадується Цезар (Гай Юлій, а не імператори Доміціан, Нерва, Траян, як у Марціала), але винятково з негативними асоціаціями. Проте закінчується твір негативною оцінкою самого Катулла шляхом заперечення семантики самого аломотиву підрахунку поцілунків (*pauca cupit qui numerare potest* “мало хоче той, хто може рахувати”). Цікаво, що Катулл зазнавав критики за цей аломотив вже за своє життя, що відбилося в його вірші *Cat. 16*, де він відповідає на закиди Аврелія та Фурія щодо своєї чоловічої неспроможності. Цілком можливо, що Марціал натякав і на цей твір.

Таким чином, номінатема *mentula* та інші номінативні одиниці набувають особливого інтертекстуального звучання з огляду на зв’язок Марціала з пріапічною традицією (навіть, якщо сам автор не брав участі в укладанні збірки *Carmina Priapeia*), з одного боку, та творчістю Катулла, – з іншого.

Ще одним джерелом інтертекстуальної обценності Марціала виступають римські свята. Як відомо, в Римі щороку проводилося кілька свят, пов’язаних із культом родючості: *Saturnalia* “Сатурналії”, *Floralia* “Флоралії”, *Lupercalia* “Луперкалії”. Особливо значним було святкування Сатурналії – воно починалося 17 грудня та тривало кілька днів. Згідно з Г. Батлером, книги епіграм Марціала були видані в таких хронологічних рамках:

I, II книги: 85 або на початку 86.

III книга: 87 або на початку 88.

IV книга: грудень 88.

V книга: восени, 89.

VI книга: влітку чи восени, 90.

VII книга: грудень, 92.

VIII книга: 93.

IX книга: Влітку, 94.

X книга: 1-е видання – грудень, 95.

X книга: 2-е видання – 98.

XI книга: 97.

XII книга: наприкінці 101.

Отже, принаймні три збірки вийшли у грудні, тобто якраз перед Сатурналіями. Це свято неодноразово згадується у віршах Марціала (*Ep. 4.46, 5.19, 5.84, 6.24, 7.53, 7.91, 10.18* та ін.). Особливо цікава в даному контексті 11 книга, в якій вони згадуються одразу в кількох віршах.

Згідно з даними інших дослідників, до присвячених цьому святу книг Марціала можна віднести 11, 13, 14, дещо менш вірогідно, але досить правдоподібно 4, 5, 7 [6, р. 37; 225, р. 5]. До, можливо, грудневих Т. Леагу відносить такі книги, як перше видання 10-ої, а також 8, 6 і, принаймні, ядро 12-ої. Відтк, щонайменше, більша частина збірок Марціала так чи інакше мала входити до парадигми Сатурналії.

Це свято було відгомонам легендарного Золотого віку Сатурна – міфічної епохи, коли всі люди були рівними та мали все, чого потребували [5, р. 37]. Сатурналії, що стали прообразом європейських середньовічних карнавалів, характеризувалися вільною поведінкою народу, його нічим не обмеженими розвагами. Гуляння тривали п’ять днів у другій половині грудня (принаймні, так було в часи Марціала, про що

свідчить, наприклад, *Ep.* 4.88) і очікувалися весь рік. Це був апофеоз римського гумору, оскільки в цей період можна було висміювати абсолютно все, навіть імператора. На час свята змінювалися всі суспільні порядки – раби ставали господарями, і навпаки (*mundus inversus* “перевернутий світ” за зауваженням V. Rimell) [10]. Все офіційне та серйозне піддавалося критиці, втекти від цього сміху було неможливо навіть владним особам. Святкування охоплювало всі прошарки римського населення і складалося з двох частин – офіційної (на державному рівні) та неофіційної (народної). Обирався тимчасовий імператор, який виголошував свої промови, супроводжуючи їх постійними жартами над самим собою та оточуючими. Катулл говорив про ці дні як про найкращі (*Cat.* 14 – *Saturnalibus, optimo dierum*), вживаючи, щоправда, однину, оскільки в його часи це був лише один день.

Під час цього свята існувала традиція обмінюватися подарунками. На ній ґрунтуються книги Марціала *Xenia, Apophoreta*, оскільки містять опис якраз подібних дарунків, про що автор інформує в передмові до них, а також у кількох інших епіграмах (наприклад, *Saturnalia transiere tota, nec munuscula parua nec minora misisti mihi, Galla, quam solebas* “Прошли всі Сатурналії, а ти, Галла, не надіслала мені ні маленьких подаруночків, ні найменших, хоч раніше робила це” (5.84)).

Загалом, Сатурналії слугують для автора одним із основних виправдань непристойності своєї творчості (*Versus hos tamen esse tu memento // Saturnalicios, Apollinaris: // mores non habet hic meos libellus* “Пам’ятай, Аполлінаре, що це сатурналійські вірші: моїх звичаїв не містить ця книжечка” (11.15). Марціал абстрагується від власної поезії та водночас вводить її до карнавальної парадигми – світу, де все навпаки. Очевидно, що номінатема *Saturnalia* в даному та багатьох інших випадках виступає ідентифікатором цієї умовної парадигми *mundus inversus*; це код, за яким треба читати вірші Марціала, принаймні ті, що марковані приналежністю до народних свят.

У контексті Сатурналій набуває особливого значення і номінатема *mentula: nec per circuitus loquatur illam, // ex qua nascimur, omnium parentem, // quam sanctus Numa mentulam vocabat* “і нехай прямим текстом говорить те, з чого ми народилися, батько усіх, те, що святий Нума називав *mentula*” (11.15). Для Марціала ця номінатема настільки важлива, що він відмовляється визнавати вірші епіграмами, якщо вони її не містять: *hi libelli, tamquam coniugibus suis mariti, non possunt sine mentula placere* “ці книжечки, так само як і чоловіки своїм дружинам, не можуть подобатися без *mentula*” (1.35).

У вступі до першої книги Марціал посилається на інше свято – Флоралії: *Epigrammata illis scribuntur qui solent spectare Florales* “Епіграми будуть написані для тих, хто звик дивитися на Флоралії”. В *Ep.* 1.35 автор ставить риторичне запитання якомусь Корнелію: *quis Floralia uestit* “хто ж одягає Флоралії?”, прирівнюючи це свято до своїх віршів – для того, щоб у кінці епіграми висловити прохання “не каструвати його книжечки” (*nec castrare uelis meos libellos*), що, знову ж таки, повертає нас до номінатемами *mentula* як до обов’язкового атрибуту епіграм.

Отже, визначальний концептуалізаційний статус в еротичних епіграмах Марціала мають обценні номінатемами на позначення чоловічого статевого органу та різних видів сексуальної активності. Основними джерелами цих номінатем і такої інтертекстуальної концептуалізації є римські культурні традиції (народні свята Сатурналії, Флоралії та ін.) та творчість римських письменників (Катулла, авторів *Carmina Priapea*, Марса, Педона, Гетуліка, Августа та ін.), що експліцитно вербалізуються в текстах, а також традиції грецької еротичної епіграми до хлопчиків, що виявляються в епіграмах у вигляді додаткових мотивів сексуального характеру та

залученні онімів грецького походження з промовистою семантикою. У такий спосіб автор гіпертекстуально переосмислює традиції грецької еротичної епіграми, але водночас актуалізує зовсім інші архітекстуальні зв'язки – суто римські. Марціал свідомо залучає обценні лексичні одиниці, щоб підкреслити свою приналежність до парадигми “відвертої” латинської мови.

Л і т е р а т у р а

1. *Альбрехт М. фон* История римской литературы / Михаэль фон Альбрехт ; [Пер. А. И. Любжина]. – М. : “Греко-римский кабинет” Ю. А. Шичалина, 2002. – Т. 1 – 704 с.; 2004. – Т. 2 – 704 с.
2. *Марциал М. В.* Эпиграммы / Марк Валерий Марциал ; [пер. Ф. Петровского]. – М. : Художественная литература, 1968. – 487 с.
3. *Север Г.* Марциал не по-детски. 200 обценных эпиграмм / Гай Север. – Toronto : Aeterna Publishing, 2012. – 191 с.
4. *Селиванова Е. А.* Когнитивная ономазиология. / Елена Александровна Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
5. *Richlin A.* The Garden of Priapus: Sexuality and Aggression in Roman Humor // Amy Richlin. – Oxford : Oxford University Press, 1992 p. – 352 p.
6. *Leary T. J.* Martial's Early Saturnalian Verse / T. J. Leary // *Toto notus in orbe: Perspektiven der Martial-Interpretation* / [ed. Faruk Grewing]. – Stuttgart : Steiner, 1998. – P. 37–47.
7. *Lorenz S.* Erotik und Panegyrik: Martials epigrammatische Kaiser / Sven Lorenz. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, Classica Monacensia, 2002. – Vol. 23. – 302 S.
8. *Obermeyer H.-P.* Martial und der Diskurs über männliche “Homosexualität” in der Literatur der frühen Kaiserzeit / Hans Peter Obermayer. – München : Classica Monacensia, 1998. – 260 S.
9. *Rimell V.* Martial's Rome Empire And The Ideology Of Epigram / Victoria Rimell. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – 231 p.
10. *Sapsford F. M.* The 'Epic' Of Martial / Francesca May Sapsford // A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of Doctor Of Philosophy. – Birmingham : Institute of Archaeology and Antiquity College of Arts and Law, University of Birmingham, 2012. – 251 p.

Л е к с и к о г р а ф і ч н і д ж е р е л а

11. *Adams J. N.* The Latin Sexual Vocabulary / James N. Adams. – Manchester : JHU Press, 1990. – 272 p.

Д ж е р е л а і л ю с т р а т и в н о г о м а т е р і а л у

12. *Ep.* – M. Valerii Martialis Epigrammaton libri / recognovit W. Heraeus // [Fons electronicus] / [rec. W. Heraeus]. – Modus accessi : <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0506>
13. *Cat.* – C. Valerii Catulli Carmina [Fons electronicus]. – Modus accessi : <http://www.thelatinlibrary.com/catullus.shtml>

R e f e r e n c e s

1. *Albrecht M. von.* Istoriya rimskoy literatury [The history of the Roman literature] / Michael von Albrecht ; [Per. A. I. Lyubzhina]. – М. : “Greko-rimskiy kabinet” Yu. A. Shichalina, 2002. – Т. 1 – 704 с.; 2004. – Т. 2 – 704 с.
2. *Martial M. V.* Epigrammy / Mark Valeriy Martial [Epigrams] // [Per. F. Petrovskogo]. – М. : Khudozhestvennaya literatura, 1968. – 487 s.
3. *Sever G.* Martsial ne po-detski. 200 obstsennykh epigramm [M. Valerii Martialis. Obscena] / Gay Sever. – Toronto : Aeterna Publishing, 2012. – 191 с.
4. *Selivanova Ye. A.* Kognitivnaya onomasiologiya [Cognitive onomasiology] / Yelena Aleksandrovna Selivanova. – К. : Fitosotsiotsentr, 2000. – 248 s.
5. *Richlin A.* The Garden of Priapus: Sexuality and Aggression in Roman Humor // Amy Richlin. – Oxford : Oxford University Press, 1992 p. – 352 p.
6. *Leary T. J.* Martial's Early Saturnalian Verse / T. J. Leary // *Toto notus in orbe: Perspektiven der Martial-Interpretation* / [ed. Faruk Grewing]. – Stuttgart : Steiner, 1998. – P. 37–47.
7. *Lorenz S.* Erotik und Panegyrik: Martials epigrammatische Kaiser / Sven Lorenz. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, Classica Monacensia, 2002. – Vol. 23. – 302 S.

8. *Obermeyer H.-P.* Martial und der Diskurs über männliche "Homosexualität" in der Literatur der frühen Kaiserzeit / Hans Peter Obermeyer. – München : Classica Monacensia, 1998. – 260 S.
9. *Rimell V.* Martial's Rome Empire And The Ideology Of Epigram / Victoria Rimell. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – 231 p.
10. *Sapsford F. M.* The 'Epic' Of Martial / Francesca May Sapsford // A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of Doctor Of Philosophy. – Birmingham : Institute of Archaeology and Antiquity College of Arts and Law, University of Birmingham, 2012. – 251 p.

Lexicographic sources

11. *Adams J. N.* The Latin Sexual Vocabulary // James N. Adams. – Manchester : JHU Press, 1990. – 272 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

12. *Ep.* – M. Valerii Martialis Epigrammaton libri / recognovit W. Heraeus // [Fons electronicus] / [rec. W. Heraeus]. – Modus accessi : <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0506>
13. *Cat.* – C. Valerii Catulli Carmina [Fons electronicus]. – Modus accessi : <http://www.thelatinlibrary.com/catullus.shtml>

Чемелюх М. А. Реконструкція інтертекстуальних обценних номинативів в епіграмах Марциала.

В статті здійснено реконструкцію інтертекстуальних обценних номинативів в епіграмах Марка Валерія Марциала. Ідентифіковані та класифіковані інтертекстуальні номинативні одиниці та структури, які актуалізують сексуальні мотиви в текстах поета, джерелом яких є римська літературно-культурна традиція, зокрема творчість Гая Валерія Катутіла, *Carmina Priapeia*, народні свята, а також інші античні епіграми.

Ключові слова: інтертекстуальність, реконструкція, антична епіграма, Марциал, обценні номинативи.

Chemeliukh M. A. *Reconstruction of the Intertextual Obscene Nominative Units in Martial's Epigrams.*

The article deals with the reconstruction of the intertextual obscene nominative units in Martial's epigrams. The author identifies and classifies the intertextual nominative units and structures, actualizing sexual motives in the poet's texts, the source of which is the Roman literary and cultural tradition, in particular the work of Gaius Valerius Catullus, *Carmina Priapeia*, folk festivals as well as other ancient epigrams.

Keywords: intertextuality, reconstruction, ancient epigram, Martial, obscene nominative units.

Черхавя О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

АРХЕТИПНА МАТРИЦЯ ІНВАРІАНТНОГО РЕЛІГІЙНОГО СМISЛУ ГІПЕРКОНЦЕПТУ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ

У статті подано стислий екскурс в історію носіїв англійської, німецької та української мов як нащадків індоєвропейців, що став епістемологічним підґрунтям для подальшого розуміння процесів формування у кожного етносу релігійно-християнського мислення. Контакти з народами, що нині є носіями різних релігійних світоглядів, лежать в основі сучасного християнського світосприйняття і відображають як спільне колективне позасвідоме германців і слов'ян, на базі якого відбувалася християнізація, так і відмінну релігійно-культурну його диференціацію. Здійснено реконструкцію архетипної основи гіперконцепту ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ та розглянуто шляхи розвитку релігійно-біблійної семантики в його ключових словах – концептах з подальшим її